

The Predictive Power of University Student's Attitudes towards Technology on Alienation

Üniversite Öğrencilerinin Teknolojiye Yönelik Tutumunun Yabancılaşma Düzeyini Yordama Gücü

Emine Babaoğlan, Bozok Üniversitesi Eğitim Fakültesi, ebabaoglan@yahoo.com.tr
Ejder Çelik, Bozok Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, ejder.celik@bozok.edu.tr
Hülya Çakır, Bozok Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, hulya.cakir@bozok.edu.tr

ÖZ. Bu araştırmanın amacı; üniversite öğrencilerinin teknolojiye yönelik tutumlarının öğrencilerin yabancılaşmalarını yordama gücünü belirlemektir. Çalışmada nicel araştırma yöntemi ve betimsel araştırma yaklaşımı kullanılmıştır. Araştırmada veri toplamak için Teknolojiye Yönelik Tutum Ölçeği ve Öğrenci Yabancılaşma Ölçeği kullanılmıştır. Veriler çoklu doğrusal regresyon analizi ile analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda, üniversite öğrencilerinin teknolojiye yönelik tutumlarının ("teknolojiye yönelik eğilim", "teknolojinin olumsuzluğu", "teknolojinin katkı ve önemi", "herkes için teknoloji") yabancılaşma (güçsüzlük, kuralsızlık, anlamsızlık, soyutlanma) duygularını yordadığı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler. Teknolojiye Yönelik Tutum, Yabancılaşma.

ABSTRACT. The purpose of this research was to describe predictive power of university student's attitudes towards technology on alienation. Correlational survey method was used in this quantitative research. To collect research data Pupils' Attitudes towards Technology and Student Alienation Scale was used. The research data were collected from 1007 Bozok University students who are studying in the faculties of education, science literature, theology, communication, economic and administrative sciences, engineering, agriculture and natural sciences and health high school and pedagogic formation students in education faculty. Data were analyzed by multiple linear regression analysis. As a result, it was said that university student's attitude about technology ("tendency about technology", "disadvantages of the technology", "the contribution and importance of technology", "technology for everyone") was predictor of feelings of student alienation (weakness, anomy, meaninglessness, isolation).

Keywords. Attitudes about Technology, Alienation.

SUMMARY

Purpose and Significance: The purpose of this research is to determine predictive power of university student's attitudes towards technology on alienation.

Methodology: This research has quantitative research technique. Correlational survey method was used in this research. The research has been carried out with the 1006 university students who are Bozok University students in June - July in 2014. To collect research data Pupils' Attitudes towards Technology and Student Alienation Scale was used. Pupils' Attitude towards Technology (PATT-TR) scale has for sub scale which are "tendency about technology", "disadvantages of the technology", "the contribution and importance of technology", "technology for everyone". The subtitle of "disadvantages of the technology" has negative statements and reflects a negative attitude toward technology. Other subscales ("tendency about technology", "the contribution and importance of technology" and "technology for everyone") have positive statements and reflects positive attitude toward technology. The high score obtained from the "disadvantages of the technology scale" indicate that the attitude about technology is negative. The high score obtained from the subscales ("tendency about technology", "the contribution and importance of technology" and "technology for everyone") indicate that the attitude about technology is positive. Student Alienation Scale has four sub scales which are weakness, anomy, meaninglessness, isolation. The high score obtained from the scales indicate that the alienation is high. Data were analyzed by multiple linear regression analysis.

Results: As a first result, it has emerged that students' points received from scales of "tendency about technology", "disadvantages of the technology", "the contribution and importance of technology", "technology for everyone" have predicted to students' perceptions of weakness and there have been negative relationship between these variables. According to these results, it is expected that students' these points getting higher, weakness points of students decline. As a second result, it has emerged that student scores received from scales of "tendency about technology", "disadvantages of the technology", "the contribution and importance of technology" have predicted to students' perceptions of anomie and there have been positive relationship between these variables. According to these results, it is expected that students' these scores getting higher, anomie points of students increase. As a third result, it has emerged that student scores received from scales of "tendency about technology", "disadvantages of the technology", "the contribution and importance of technology" have predicted to students' perceptions of meaninglessness and there have been positive relationship between these variables. According to these results, it is expected that students' these scores getting higher, meaninglessness points of students increase. As a fourth result, it has emerged that student scores received from scales of "disadvantages of the technology", "the contribution and importance of technology" have predicted to students' perceptions of isolation and there have been positive relationship between these variables. According to these results, it is expected that students' these points getting higher, isolation scores of students increase.

Discussion and Conclusions: As a result, it was said that university student's attitude about technology was predictor of feelings of student alienation (weakness, anomie, meaninglessness, isolation).

GİRİŞ

Uygarlık tarihinin başından beri "technos" bilgisi insan yaşamını kolaylaştırmanın yanında, teknoloji, iktidarın ve otoritenin devamı anlamında işlev görmüştür. Dolayısıyla etkileme ve egemen olma durumuyla ihtiyaçların giderilmesi sürekli iç içe geçmiş bir işlevsel bütün olarak var olmuştur. İkinci Dünya Savaşı'nda kendini gösteren teknolojik üstünlük mücadelesi, savaş sonrasında daha da hızlanarak devam etmiş, araştırma geliştirme çalışmaları ülkelerin ekonomi ve siyasetlerini belirleyici temel bir saha haline gelmiştir. İnsanlık tarihinde görülmemiş hızla buluşlar ve patentler son 70 yıl içerisinde ortaya konulmuştur. Elbette bu hızlı gelişmenin en önemli muhatabı toplumsal yapılar olmuştur (Yeşiltaş, 2008). Söz konusu yenilikler toplumlar için bir gelişmeyi doğurmuş daha önemlisi bir değişmeyi ortaya çıkarmıştır.

Günümüzde gelişen teknoloji ifadesi yerine değişen, teknoloji ifadesi kullanılmaktadır. Çünkü teknoloji toplumu değiştiren sosyal bir fenomendir. Teknoloji insanlık kadar eski bir olgudur. Ancak, bugün, teknoloji, sadece insan yaşamını kolaylaştırmamaktadır. Teknolojik yeniliklerin daha kolay ve çabuk uygulamaya konulmaya başlanması teknolojinin gündelik yaşam ilişkisinde toplumsal birikimler de yaratabileceği gerçeğine dikkatleri çekmiştir. Bu noktada yeni teknolojilerin kullanımının kuşaklar arası ilişkileri de etkilemede bilinenin ötesinde daha derin etkilerinin olduğu da ortaya çıkmıştır (Atabek, 2001). Dolayısıyla teknolojiyi daha becerikli kullanan bir kuşağın aynı zamanda tekno-sosyal yapının bir bireyine dönüşmesiyle karşı karşıya kalındığı anlaşılmaya başlanmıştır. Algı, tepki, iletişim ve duygu bağlamında bir dönüşümün varlık alanını anlamlandırmada yepyeni bir paradigmanın ortaya çıkmasına yol açacağı düşünülmeye başlanmıştır.

Teknoloji giderek tüm alanlara yayılmış olup, insanın eylemleri dahil tüm eylemleri kapsamış ve araçların sayısında sınırsız bir çoğalmaya yol açmıştır. İnsanın emrindeki araçları belirsiz bir şekilde geliştirmiş, onun hizmetine neredeyse sınırsız çeşitte aracı yardımcı olarak koymuştur. Teknik tüm yerküreyi kapsasın diye coğrafi olarak genişletilmiştir. Sadece sokaktaki insana değil, teknisyenin kendisine de şaşırtıcı gelen bir hızla gelişmiştir. Dahası teknik, evrensel bir fizik kanunu gibi sorgusuz bir kabulle toplumun bilincine ve eylemine yerleştirilmiştir. Açık bir biçimde yapay olan teknolojinin dünyası doğal dünyayı tahrip eder, ortadan kaldırır ve bağımlı kılar hale gelmiştir. Teknolojinin, doğal dünyanın kendini yeniden kurmasına ve sembiyotik bir

ilişki geliştirmesine izin vermediği görülmüştür. Ortak hiçbir yanları olmayan, farklı direktiflere ve yasalara uyan doğal ve yapay dünya arasındaki ilişki dengesi teknolojinin yapay dünyası lehine giderek bozulmaktadır (Ellul, 2003).

Teknoloji artık sosyalleşmede yeni bir paradigma kurmaya başlamıştır. Bu yeni paradigma toplumun günlük pratiklerini değiştirmektedir. Dolayısıyla sosyalleşme biçimi temel düzeyde yeniden inşa edilmeye başlanmıştır. Toplumda teknoloji tarafından belirlenen sosyal sembol, haber, bilgi ve duygu paylaşımı söz konusudur. Toplumun eğlence, oyun, bilgi ve alışveriş biçimi teknolojiye bağımlı hale gelmeye başlamıştır. Teknolojiyi üreten merkezler yeni ürünler geliştirirken gençlerin ihtiyaçlarına ve zevklerine önem vermektedirler. Çünkü gençlerin sosyalleşme ve sosyal eylem dinamizmi diğer yaş gruplarına göre daha yüksek düzeydedir. Teknoloji üreticileri bu heyecanı kullanırlar. Ancak gençlerin yoğun teknoloji kullanımı olumsuz gelişmelere yol açabilir.

Gençler zamanla gerçek hayatı veya hayatın gerçekliğini anlamakta ve yorumlamakta yetersiz kalabilir hatta başkalaşabilirler. Bu açıkça onların hayatın gerçek anlamına yabancılaşmaları anlamına gelecektir. Gerçek hayat maddi ve manevi kültür unsurlarıyla, günlük özgün pratikleri ve ilişkileriyle binlerce yılın birikimi olarak vardır. Sözü ettiğimiz değişim ise gencin bu gerçeklik karşısındaki zihinsel konumuyla ilgilidir. Elbette bu köklü bir değişim varsayımdır. Günümüzde kendini gösteren değişimlerden yola çıkılarak yapılmış bir kestirimdir. Farklı kültür düzeylerine ve farklı sosyal çevrelere mensup gençlerin birbirine nispetle değişen profiller ortaya koyacağı açıktır. Ancak genel olarak kabul edebileceğimiz sosyal durum, gencin teknolojiyle olan ilişkisinin etkilerinin öncelikle arkadaş çevresi ve aile ile olan ilişkilerde kendini göstereceğidir.

Kavramsal Çerçeve

Yabancılaşma özellikle sanayileşme ile birlikte ortaya çıkan hızlı değişimlerle birlikte felsefe ve bu süreçte gelişen bilim dalları olarak psikoloji, sosyoloji ve siyaset biliminde önemini koruyan bir kavram olmuştur. Günümüzde gelişmiş ve gelişmekte olan toplumlar için yabancılaşma büyük bir sorun olarak ortaya konmaktadır. Sorunun boyutlarını anlamak ve sosyal farklılaşma parametrelerindeki durumunu değerlendirmek için genel yaklaşımlar mikro araştırmalarla desteklenmeli ve yabancılaşmanın farklı toplum yapılarında, farklı sosyal kesimlerde ve yerleşim alanlarındaki durumu analiz edilmelidir. Ayrıca Kültürel yabancılaşma, mesleki yabancılaşma, dinsel yabancılaşma gibi farklı yabancılaşma biçimleri de hem ayrı ayrı hem de etkileşim durumlarıyla incelenmelidir. Yapılacak çalışmaların yabancılaşma düzeylerinde ve yönlerindeki farklılaşmaları ortaya koyması, yabancılaşmanın sosyal yapılarındaki durumunun daha ayrıntılı biçimde değerlendirilmesini sağlayacaktır. Böylece genelleyici ifadelerden ayrıntılı tespitlere gitmek mümkün olabilir. Aynı zamanda yabancılaşma sorununa karşı geliştirilecek çözümlerin yaşayan ve sürdürülebilir örneklerini yakalamak da mümkün olabilecektir.

Kavramsal anlamda, G. H. Mead'ın ve öğrencilerinden olan H. Blumer'in insanlar arası sembolik etkileşimin kurduğu toplumsallaşma ağı tespiti Cooley'in "ötekileştirme" kavramıyla birleşince bir tür yabancılaşma belirlemesi kendini göstermiştir. Marx ise Hegel'de "düşüncenin diyalektiği" olarak bu yabancılaşma sürecini, insana ilişkin olarak ele almıştır. Yaklaşımın "insanın emeğine ve kendine yabancılaşma" tespiti bize olgunun sosyo-ekonomik boyutta kavramlarını vermektedir. Feurbach'ın "dinsel yabancılaşma" üzerine görüşlerini de olgunun ayrı bir kavramsal boyutu olarak düşünmek gerekir. Marxizmin ana zemini olan yabancılaşma kavramının George Lukacs'ın *Tarih ve Sınıf Bilinci* adlı kitabından hareketle ele aldığımızda "şeyleşme" kavramını da değerlendirmemiz gerekir. Firtz Pappenheim'in *Modern İnsanın Yabancılaşması* adlı eserinde, teknolojiye, siyasete, toplumsal yapıda olan yabancılaşma biçimlerinden, Toby Clark'ın *Sanat ve Propaganda*'da politik imgelerin yorumlanmasıyla, modern propaganda ve kitle kültürünün yarattığı yabancılaşma "akıl yıkımı olgusu" konuları farklı kavramsal açımlar olarak düşünülmelidir.

Bu çalışmada yabancılaşmanın hangi biçimiyle ilgilendiğimiz konusuna geçmeden önce kavramın kapsayıcı tanımlamalarına değinmemiz gerekmektedir. Yabancılaşma kavramı (İng. alienation; Fr. alienatin; Al: verausserung), kelime anlamı itibariyle bir şeyin veya kimsenin başka

bir şeyden veya kimseden uzaklaşması, başka bir şeyle veya kimseyle olan fonksiyonel veya anlamsal paylaşımının sona ermesi durumunu ifade etmektedir (Cevizci, 1999). Bir başka söyleyişle yabancılaşma, belli tarihsel koşullarda insan ve toplum ürünlerinin toplumsal ilişkiyi oluşturan insan özellik ve yeteneklerinden bağımsız yani özlerinde olduklarından değişik biçimde kavranmasıdır.

“Yabancılaşma kavramının kökeni Latince “alienatio” adından ve “alienarer” fiilinden türetilmiştir. Kelimenin kullanımı iki farklı anlam meydana getirmiştir. Birinci kullanımda kavram, bir şeyin sahipliğini bir başkasına bırakmak anlamındadır; ikinci kullanımda ise iki eleman arasında çözülme ya da ayrılma meydana gelmesidir (Kanungo, 1982). Latince’de yabancılaşma her ne kadar iki farklı anlam taşısa da kavramın değişik alanlarda da kullanıldığı bilinmektedir. Sosyoloji alanında, disiunctio-aversatio karşılığı olarak, ayrılmak, diğer insanlardan, yurdundan, Tanrı’dan ayrı düşmek, kopmak anlamındadır. Sosyolojik izahlarda yabancılaşma, “insan emeğinin, işinin ve eylemlerinin yapıldığı andan itibaren nesnelleşmesi, insanın insiyatifinin dışına çıkması, insanın denetiminden kurtularak bir bakıma kapitalistin eline düşmesidir” (Göka, 1990). Kelime daha sonra Fransızca’daki ‘alene’, İspanyolca’daki ‘alienado’, İngilizce’deki ‘alienist’ sözcükleri biçiminde varlığını sürdürmüştür (Coşturoğlu, 1999). Bu kullanımlarında daha çok akıl hastalarını tanımlamak için kullanılmış ve kendinden kopmuş insanı tarif etmiştir.

Yabancılaşma, topluma yabancılaşma, kendine yabancılaşma ve işe yabancılaşma kavramları şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Marx hem yabancılaşma olgusunu tanımlamış hem de diğer toplumsal unsurlardan ayrılan kendine özgü niteliklerini ortaya koyarak alana önemli bir katkı sağlamıştır. Marx sosyo-ekonomik kuramlarında sanayileşen toplumun kitle üretiminin bir sonucu olarak belirlemiş ve bir tür sosyal hastalık olarak tanımlamıştır (Marx, 1976). Max Weber (1958) bilim ve bürokrasi tarafından yaratılan dünyanın din ile ilişkisiyle ilgilendi. Kapitalist çalışma biçiminin diğer yüzü olan ve onun yönlendirici gücünü oluşturan din uğruna dünyevi hazlardan vazgeçmenin veya sakınmanın, kendisiyle birlikte getirdiği şeylere yabancılaşabileceğine dikkat çekti. Weber’e göre en çok kapitalistleşmiş olan Birleşik Amerika’da dinsel ve ahlaksal anlamından soyutlanmış olan servet edinme uğraşısı, tümüyle dünyevi duygular, hatta bir tür spor biçimine dönüşme eğilimindedir (Ergil, 1978). Durkheim’a (1951) göre ise modernleşme, bireyselliği koruyabilme niteliği olan toplumun belirli öğelerinin hayatıyetine son vermektedir. Bu da sanayileşme, kitle demokrasisi ve laikleşmenin bir sonucudur. Bu doğrultudaki düşüncelerini temellendirmek amacıyla yaptığı *İntihar* adlı çalışmasında, çağdaş uygarlık düzeyindeki toplumlarda isteyerek cana kıyma, bireylerin bu toplumlardan ne ölçüde bunaldıklarının ve uzaklaştıklarının bir göstergesi olduğunu kanıtlamaya çalışmıştır. Yabancılaşma konusunda yapılan tanımların ortak özelliği bir kavrayış ve algılama farklılaşmasının ortaya çıkması, dışarıdaki özellik ve yeteneklere ilgisizlik ve duyarsızlığın varlığıdır. Yabancılaşma hem bireysel hem de kitlesel olması durumunda sonuç itibarıyla benliğe ve benliğin genel kabullerine yabancılaşma anlamında, benin kendi özünden uzaklaşmasına işaret eder. Yabancılaşmanın bu görünümünün altında kontrol edilemeyen içgüdüler, tutkular ve yerleşik alışkanlıklar sebebiyle, insanın kendisine, kendi gerçek özüne yabancı hale gelmesi yatar.

Toplumsal boyutlarda gerçekleşen normal dışılık tanısını koymak biraz zaman alabilir. Çünkü toplumda yavaş yavaş gelişen ve genel kabul gören durumların normal kabul edilme eğilimi vardır. Bu noktada yabancılaşma durumunu sınavacağımız bir normalite alanı belirlemek için insanoğlunun toplumsal yapıya kavuşmasını sağlayan ve binlerce yıldır genel kabul gören unsurları ölçü olarak almak doğru olacaktır. Toplumda sosyal düzenin sağlanması normatif yapının emir ve yasak sistemi ile ortaya konan kurallar ve yaptırımlarla mümkündür. Kaynağını örf, adet, gelenek, görenek, ahlak, hukuk gibi unsurlardan alan kurallar sosyal düzende normal olan tutum ve davranışın ölçüsü niteliğindedir (Şafak 1992:3). Schmallager sapmış davranışın tanımını yaparken sosyal normların çiğnenmesini ve ortalama davranış biçimlerinden farklı olan insan davranışlarını ölçü almıştır. Ona göre ceza yasaları hükümleri içinde tanımlanmamış sapma örnekleri vardır. Toplum içinde herkesin giydiğinin dışında bir giysi yasaya aykırı olmaya bilir. Ama bir şey giymemek yasal olarak suçtur (Schmallager, 2002). Sapma konusunda düşünceler ileri süren kuramcılar toplumda bir çoğulcu değerler sisteminin var olduğunu ileri sürerler. Bu kuramlarda ileri sürülen sapma tanımına uygun olarak bir kişinin sapma durumunda olduğunu

içinde bulunduğu gruptan farklı değerlere göre hareket etmesi ve grubunda bu davranışı sapma olarak nitelmesi gerekmektedir (Worsley, 1972). Sosyal anlamda sapma davranışının tespitinde bu ölçü temel niteliktedir.

Görüldüğü gibi toplumsal sapma yere, zamana ve ortak görüşe göre tespit edilebilen ve sosyal grubun sapma tanımlamasıyla ilgili olan bir olgudur. Bireysel sapmalar keskin ve ayırt edilebilir olduğu halde toplumun yavaş yavaş değişen normal tanımlamasında sapmalar farklı dönemlerde farklı biçimde değerlendirilebilir. Buradan yola çıkarak şöyle bir yabancılaşma tanımı yapılabilir. Toplumsal anlamda yabancılaşma, insan ilişkilerini kuran ve yürüten tüm algı biçimini, insan doğasının temel değişkenlerinden uzaklaştıran bir yapaylaştırılma süreci olarak tanımlanabilir.

Kuramsal Yaklaşımlar

Yabancılaşma terimini ilk olarak Hegel, *Ruhun Fenomenolojisi* (1807) adlı eserinde kullanmış ve obje-suje ilişkisini sorgulamıştır. Hegel bir idealist olarak, öznenen bağımsız bir şey olamayacağını ve gerçeğin insana bağlı olduğunu ileri sürmüştür. Dünyanın nesnellüğünü ve bağımsızlık duygusunu da yabancılaşma diye tarif etmiştir. Kavram, Karl Marks'ın kullanımıyla tanınmıştır. Marks'a göre, yabancılaşma "insansal ürünlerin insanı boyunduruğu altına alan karşıt güçler haline gelmeleri ve bunun sonucu olarak da insanı insan olmayana dönüştürmeleri süreci"dir (Slater, 1988, s. 79).

Marks yabancılaşma kavramını işçi ve ürün ilişkisinde yorumlamıştır. İşçi ne kadar çok üretir, üretimi güç ve boyut anlamında ne kadar artarsa, o kadar yoksullaşır. Ürettiği meta arttıkça kendisi daha ucuz bir meta haline gelir. İnsan dünyasının değersizleşmesi şeylerin dünyasındaki değer artışı ile doğru orantılı olarak artar. İşçi emeğine ürüne, yabancı bir nesneye bağlı olduğu gibi bağlıdır. O yüzden işçi kendisini ne kadar işine katarsa, kendisine karşı ortaya çıkardığı yabancı, nesnel dünya o kadar güç kazanır, kendisi ve içsel dünyası o kadar yoksullaşır ve kendisine daha az ait olur (Berardi, 2009). Yabancılaşma kavramı önemli psikolojik, sosyolojik sonuçlara sahiptir. Fromm, *Sağlıklı Toplum* (2006) adlı eserinde yabancılaşma kavramını psikanalitik boyutuyla incelemiştir. Yabancılaşmış insanla kapitalizm arasında bir ilişki kurmuş ancak kavramın aslen sanayileşmiş modern toplumla ilgili olduğunu söylemiştir. Fromm (2006)'a göre sanayileşmiş çağdaş toplumun geliştirdiği tutumlar zaman içerisinde mutluluğun sadece arzu edilene sahip olmayla ölçülür hale gelmesine yol açmıştır. Bunun sonucunda meydana gelen tüketim kültürü ile tüketim, hem özgürlüğün hem de mutluluğun tek kaynağı kabul edilir.

Bilim ve teknolojinin toplum yaşamının her alanına girmesi, toplumu büyük bir hızla değiştirmiştir. İnsanın çevresi, büyük bir teknolojik patlama içinde kalmıştır. Bu patlama pek çok kişiyi doğadan uzaklaştırmış geleneksel bağları koparmıştır. Teknolojinin etkinleşmesi ve yaygınlaşmasıyla birlikte insanoğlunun ondan beklentileri de giderek artmış bu zamanla bir bağımlılığa dönüşmüştür. Arabalar, uçaklar ve diğer mekanik araçlarla fiziksel devingenliği güçlenen insan zihinsel devingenliğini de telefon, televizyon, bilgisayarla genişletmiştir. Ancak bu ilişki biçimi insanın kültürel ve bilişsel süreçlerde giderek gerçekliğe yabancılaşmasına yol açmıştır (Bagrit, 1972). Modern toplum kendi tabularını ve metaforlarını tekno-bilimin şemsiyesi altında geliştirmiştir. Böylece kendi kültürünü oluşturmada sosyo-psikolojik temel değişkenleri kullanmıştır. Modernitenin tabu ve metaforlarının belli sektörlere ve firmalara bağlı olması modern kültürün oluşumunda önemli bir farkı ortaya koymuştur. Kültüre ilişkin bu tarz üretimler kişide sistem yapısına bağlı bireysel dinamiği ve başarıyı merkeze koymuştur. Dolayısıyla geleneksel olanın birleştirici ve kolektif hale getiren niteliğinin aksine modernitenin tabuları ve metaforları bireyselleştirici olmuştur (Beck, 1992). Bu durum yabancılaşmanın temelini hazırlaması açısından önemlidir.

Modernitenin kültür yapısı merkez ve çevre olarak ikiye ayrılmış bir dünya algısı içerisinde gelişmektedir. Latin Amerika, Arap dünyası, Africa ve Asyatik toplumların bir bölümü antropolojik, etnografik ve tarihsel unsurların yaşayan müzesi olarak algılanılmakta ve modern toplumun dışında kalan ekstrem bir kültür alanı olarak empoze edilmektedir. Bu durum Batı merkezli ve geçerli kültür algısını evrenselleştirmekte ve çevre olarak kabul edilen ülkelerde yerel kültürlerle karşı yabancılaşmayı yaygınlaştırmaktadır (Todd, 1987).

Teknoloji diğer bütün güçler gibi toplumun moral yapısı ve normatif alanını etkilemiştir. Bu etki mekanik nesnelere yol açtığı yeni bir tür bakış açısını toplumsal unsurlara taşımıştır. Yeni bakış açısı toplum merkezli anlamlandırma kalıplarının değişimine yol açmıştır (Nisbet, 1971). Teknolojik gelişmenin çevre ve ekonomik gelişmeye etkilerine ilişkin eleştiriler yapılmıştır. Bunların ötesinde teknolojinin toplum içindeki birey üzerindeki etkileri de aynı derecede önemlidir. Hatta tüm sorunların merkezinde bireyin olduğu düşünüldüğünde teknolojinin birey üzerindeki etkisinin önemi daha iyi anlaşılır. Bu etkilenme ya bireyin genel refahına ve sağlığına verilen zararlarla ilgili olarak doğrudan ya da onu önemli maddi kaynaklardan yoksun bırakmak yoluyla dolaylı bir biçimde ortaya çıkar. Benzer şekilde toplumsal önceliklerin çözümlenmesi bizi, toplumda bireyin konumu ve rolüne ilişkin düşünceleri kapsayan dolaysız sonuçlara varmaya götürecektir. Sanayileşmiş bir toplum içinde yaşamının gözle görülen sonuçlarından birisi de, bireyin, içinde yaşadığı toplum yararına alınan başlıca kararların çoğundan gittikçe uzak kalmasıdır. Bu noktada modern teknolojik toplumun bir paradoksu ortaya çıkmaktadır. Toplum sorunlarının karmaşıklığı empoze edilirken bunun çözümünün ise ancak çok iyi yetişmiş uzmanlarca ele alınıp düzeltilebileceği düşüncesi yerleştirilmektedir. Yani teknolojik toplum karar almayı merkezileştirmekte fakat karar alma isteğini yaymaktadır (Dickson, 1974).

Yabancılaşmaya sosyolojik yaklaşımlar genellikle işbölümü, işgücü, işçi ve ürün ilişkisi bağlamında olmuştur. Durkheim, *Suicide (İntihar)* (1897) adlı eserinde normsuzluk ve normların geçerliliklerini yitirmeleri olarak tanımladığı “anomi”yi aslında yabancılaşmanın sonucu olarak tanımlamıştır. Durkheim’in yabancılaşmanın toplumun bireyin tutkuları üzerindeki denetiminin azalması noktasındaki vurgusu önemlidir. Anomik toplumda hızlı değişimler belli bir dönem var olan toplumsal gerçekliği alt üst eder, eskileriyle çelişen yeni değerler ortaya çıkar, amaçlar ve davranış biçimleri de belirsizleşir. Durkheim, düzen bozumu ya da anomiyi “tutkuların tam da daha disiplinli olmaları gereken bir anda daha az disiplinli olmaları” olarak tanımlar. Bireysel düzeyde anomiyi kavramı, bireylerin toplumca benimsenmiş araçlardan beklenen doyumunu sağlayamamaları durumudur. Başka bir deyişle bireyler, yetkisini kabul ettikleri toplumsal araçlardan yeterince doyum elde edememektedirler” (Demirer ve Özbudun, 1998).

George Simmel, *Modern Kültürde Çatışma* adlı eserinde, yabancılaşmayı insanın bütünlüğünü tehdit eden para ekonomisine dayalı modern kültürün gelişmesinin kaçınılmaz sonucu olarak görür. Makine, insanın işinin giderek artan bölümünü üstlenir ve bütünselleşirken insan, bütünlüğünü yitirerek makinenin bir parçasına indirgenir ve kişiliğiyle hiçbir ilişkisi olmayan işleri gerçekleştirir. Bu da insanın nesnelere dönüşmesini yani kültürün içeriğine yabancılaşmasını getirir. Nesnelenen kültür genişlerken bireyin kültürü yoksullaşır. Böylece mekanize üretim ve kitlesel tüketim sonucu insanlar arası ilişki nesnelere arası ilişki haline gelir. Max Weber, *Ekonomi ve Toplum* (1922) adlı eserinde, toplumsal düzendeki rasyonalizasyon ve formalizasyon eğilimi karşısında, kişisel ilişkiler azalırken kişisel olmayan bürokrasinin gücü ve önemi artar. Eski ve geleneksel değerlerle bağını koparan modern insan, yeni rasyonel ve bürokratik düzende hiçbir şeye güvenmez, her şey karşısında inançsızdır (Weber, 2012). Herbert Marcuse’a göre teknolojik gelişme, üretim gereçleri ve toplumsal kontrol mekanizmaları karşısında bireye belirli bir düzeyde özgürlük kazandırırken diğer yandan insan varlığını derin bir baskı altına alır. Kitle iletişim araçlarının da etkisiyle birey dış dünyayla ilişkilerinin bilincine varamayan ancak yönetenlerin istediği şeyleri, istediği ölçüde, istediği yer ve zamanda tüketen bir robot haline gelir. Böylelikle modern sanayi ve tüketim toplumunda gerçek ihtiyaçların yerini yapay ihtiyaçlar almış, toplumsal yapı karşısında eleştireliliğini yitirerek ona boyun eğmiş, yabancılaşmış, tek boyutlu insan çıkar karşımıza. İnsanın yabancılaşmasının bir belirleyeni, tüketim normları ve bireyce içselleştirilen ideolojik ortamsa, diğeri de teknoloji ve üretimin örgütleniş tarzıdır. Teknolojinin hızla gelişmesiyle el emeğinin yerini büyük oranda makine alır, işin mekanikliği işçiyi makinenin bir parçası düzeyine indirger (Marcuse, 1990). Frankfurt Okulu’nun öncülerinden Max Horkheimer’e göre Aydınlanma Döneminde akıl, burjuvazinin yönlendirmesiyle düşünsel köklerinden kopartıldığı için araçsallaşmıştır. Araçsallaşan bu akıl, teknik ve teknolojinin de yardımıyla insanlar tek boyutlu hale gelmiştir. Böylelikle dünyanın büyümesi çözülmüş ve yaşam mekanikleşmiştir (Horkheimer, 2002).

Yabancılaşma düşüncesi içinde diğer bir gelenek ise Kierkegaard, Heidegger, Camus ve Sartre gibi düşünürlerin yer aldığı varoluşçu düşüncedir. Bu gelenek yabancılaşmayı insanın

başka insanlara olduğu kadar, kendisine, kendi benine aykırı düşmesi diye tanımlayıp bireyin gerçek beninden, özünden ayrı düşmesinin ise onun başkalarının isteklerine göre eylemde bulunması, rahatını bozmamak istemesi, toplumsal kurumların baskısından kurtulamaması, sorumluluktan kaçması, dışarıdan yönlendirilmesi olarak kabul eder. Bu düşünce geleneği içinde, nesnel bilgi karşısında öznel hakikatin önemini vurgulayan Kierkegaard'a (1985) göre yabancılaşmanın temel problemi, anlamsızlığın ve umutsuzluğun hüküm sürdüğü bir dünyada, insanın kendi benine anlam yükleyememesi, kendi özüne ilişkin olarak uygun bir kavrayışa ulaşamamasıdır. Heidegger, yabancılaşma olgusuna yaklaşımında modern insanın yabancılaşma durumunu anlatmak için "Das Man" kavramını ortaya atmıştır. Bu kavram, çevresiyle kurduğu ilişkilerin yüzeyselliğini fark eden bireyin yaşadığı durumu ifade etmektedir (Çelik, 2001).

Ampirik sosyolojinin en etkili temsilcisi Melvin Seeman (1959) yabancılaşma unsurlarını 5 grupta incelemiştir; bunlardan ilki, bireyin yaşamını etkileyen koşullar üzerinde etkin olamaması ya da denetim kuramaması anlamındaki **güçsüzlüktür**. İkincisi bireyin eylemlerinin kendisi için anlaşılır olmaması, eylemlerle genel amaçlar arasında bağlantı kuramaması, neye inanacağına karar verememesi anlamındaki **anlamsızlıktır**. Üçüncüsü Durkheim'in anomi tanımından hareketle araçların yetersiz ve beklentilerin de yüksek olduğu durumda kuralların etkisini yitirerek bireyin hedefine ulaşmak üzere toplumsal olarak onaylanmayan davranışları göstermesi anlamındaki **normsuzluktur**. Dördüncüsü aydınların çokça yaşadığı bir durum olarak toplumun yüksek değer verdiği şeylerin birey açısından herhangi bir değer taşıyamaması durumunda bireyin toplumun hedeflerini reddetmesi ve yalnızlaşması anlamındaki **yalıtılmışlıktır**. Beşincisi ise verili davranışın kendisinin dışındaki ödüllere bağımlılığı, bireyin eylemlerinin kendi başına bir doyum kaynağı olmaktan çok kendi dışındaki doyumlar için bir araç durumuna gelmesi anlamındaki **kendine-yabancılaşmadır** (Seeman, 1959).

Seeman'ın yanında, yabancılaşmayı benzer ve farklı boyutlarda ele alan düşünürler de olmuştur. Örneğin Middleton, Seeman'ın ölçeğinin boyutlarını esas almakla birlikte, yabancılaşmayı altı boyutta ele almıştır. Bunlar; "güçsüzlük, normsuzluk, anlamsızlık, toplumsal yabancılaşma, işe yabancılaşma ve kültürel yabancılaşmadır." (Seeman 1959). Feuer (1962) ise yabancılaşmayı "sınıflı toplumun yabancılaşması, rekabetçi toplumun yabancılaşması, endüstriyel toplumun yabancılaşması, insan toplumunun yabancılaşması, ırkın yabancılaşması ve kuşakların yabancılaşması" diye altı farklı biçimde sınıflandırmıştır. Dean, yabancılaşmayı "güçsüzlük, normsuzluk ve çevreden uzaklaşma" şeklinde üç boyutta ele almıştır. Blauner, ise yabancılaşmanın dört boyutu üzerinde durmuştur: "güçsüzlük, anlamsızlık, yalıtılmışlık ve kendine yabancılaşma." Kohn'un, Seeman'ın tanımlarından yola çıkarak oluşturduğu ölçekte "güçsüzlük, normsuzluk, kendinden uzaklaşma ve kültürel uzaklaşma" şeklinde dört boyut bulunmaktadır (Feuer, 1962). Seeman ve ardılarının tanımlamasında ortaya koyduğu güçsüzlük, anlamsızlık, yalıtılmışlık gibi unsurlar bu araştırmada bağımlı değişkenler olarak kullanılmıştır.

Keniston (1972), yabancılaşmanın ne olduğunun tanımlanması için en azından soruya yanıt olan dört temel faktörün tanımlanmasının gerektiğini vurgulamaktadır: Odak: Neye yabancılaşma? Yerine Yerleştirme: Eski ilişkinin yerine yerleşen nedir? Biçim: Yabancılaşma nasıl ortaya çıkar? Kaynak: Yabancılaşmanın kaynağı nedir? Keniston (1972, s. 46), yabancılaşma sendromunu; "bireyin diğer insanlara ve topluma karşı duyduğu güvensizlik; mutlu olabileceği yolundaki tüm düşlerinin dağıldığı bir kötümserlik; modern toplum içinde hissettiği güçsüzlük ve ayrıca böylesi bir toplumda kendisine benzer konumdaki diğer insanlar arasında bulunmanın verdiği korku" olarak tanımlamaktadır.

Daha önce yapılan araştırmalara bakıldığında işçilerin üretim sürecinde kullandığı teknoloji ile yabancılaşma arasındaki ilişkinin ortaya konduğu birçok araştırmaya ulaşılmaktadır (Hull, Friedman ve Rogers, 1982, Gardell, 1976). Ayrıca sosyal medya ve yabancılaşma ilişkisinin çalışıldığı ve sosyal medyanın kullanıcılarında düşük düzeyde yabancılaşmaya yol açtığı, sosyal medyanın yol açtığı bu yabancılaşmanın da gizli olduğu kolay fark edilemediği (Rey, 2012) ortaya çıkmıştır. Türkiye'de ise, bu araştırmanın değişkenlerinden olan yabancılaşma konusunun ele alındığı ve teknolojiye yönelik tutumun ve teknoloji kullanımının incelendiği akademik çalışmalar yapıldığı, ayrıca teknoloji kullanımı ile yabancılaşma ilişkisinin kuramsal olarak ele alan (Karagülle ve Çaycı, 2014, Mercan, 2010) çalışmalar yapıldığı görülmüştür. Ancak, öğrencilerin

teknolojiye yönelik tutumları ile yabancılaşmaları arasındaki ilişkiyi konu edinen araştırmalar konusunda literatürde boşluk olduğu anlaşılmıştır. Bu bağlamda, bu araştırmanın amacı; öğrencilerin teknolojiye yönelik tutumlarının öğrencilerin yabancılaşmalarını yordama gücünü belirlemektir. Bu amaca ulaşmak için araştırmada şu soruya cevap aranmaktadır: Üniversite öğrencilerinin algılarına göre, öğrencilerin teknolojiye yönelik tutumu yabancılaşma duygusunu nasıl yordamaktadır?

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Çalışmada nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada, ilişkisel tarama yaklaşımı benimsenmiştir.

Evren ve Örneklem

Araştırma, Türkiye’de Bozok Üniversitesi’nde 2014 yılında Haziran- Temmuz aylarında öğrenim gören üniversite öğrencileriyle yürütülmüştür. Araştırmanın evreni, Bozok Üniversitesi eğitim, fen edebiyat, ilahiyat, iletişim, iktisadi idari bilimler, mühendislik, tarım ve doğa bilimleri fakültelerinde ve sağlık yüksek okulunda okumakta olan ve eğitim fakültesinden pedagojik formasyon eğitimi alan (lisans mezunu veya lisans eğitimine devam eden) toplam 9800 öğrencidir. Araştırmada örneklem alınmamıştır. Araştırma evrenini oluşturan öğrencilerin 1330’una anket uygulanmış, ankette boş madde bırakılanlar ayıklandıktan sonra, anketlerin 1007’si araştırmaya dahil edilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Öğrencilerin teknolojiye yönelik tutumlarını ölçmek için, William E. Dugger’in 1986 yılında geliştirdiği ve Yurdugül ve Aşkar (2008)’in Türkçe’ye uyarladığı Öğrencilerin Teknolojiye Yönelik Tutum Ölçeği-ÖTYT-TR ölçeği kullanılmıştır. Bu ölçek toplam 36 maddeden ve 4 alt boyuttan oluşmaktadır. Alt boyutlar, Teknolojiye Yönelik Eğilim-TYE ($\alpha = .87$), Teknolojinin Olumsuzluğu-TO ($\alpha = .79$), Teknolojinin Katkı ve Önemi-TKÖ ($\alpha = .82$) ve Herkes için Teknoloji-HT ($\alpha = .66$) olarak ele alınmıştır. Ölçeğin alt boyutlarından TO boyutu, teknolojiye ilişkin olumsuz bir tutumu yansıtırken, diğer üç alt boyut olumlu tutumu yansıtmaktadır. Diğer bir ifade ile TO alt boyutundan alınan yüksek puan teknolojiye yönelik olumsuz tutumun da yüksek olduğu, alınan düşük puan ise olumsuz tutumun düşük olduğu anlamına gelmektedir. Diğer üç alt boyutta ise yüksek puan öğrencilerin teknolojiye yönelik olumlu tutumunun yüksekliğini, düşük puan ise teknolojiye yönelik olumlu tutumun düşüklüğünü ifade etmektedir. Ölçek alt boyutlarında yer alan maddelere ilişkin bazı ifadeler şöyledir: Teknolojiye Yönelik Eğilim-TYE: Büyük bir olasılıkla teknolojiyle ilgili bir meslek seçeceğim. Teknolojiyle ilgili dergiler okumayı seviyorum. Teknolojinin Olumsuzluğu-TO: Teknoloji kullanımı bir ülkenin refahını azaltır. Teknoloji alanında çalışmak sıkıcı olurdu. Teknolojinin Katkı ve Önemi-TKÖ: Teknoloji bu ülkenin geleceği için yararlıdır. Teknoloji her şeyin daha iyi işlenmesini sağlar. Herkes için Teknoloji-HT: Teknoloji bir ders olarak bütün öğrencilere verilmelidir. Herkes teknoloji alanında okuyabilir.

Öğrencilerin yabancılaşmaya ilişkin algısını ölçmek için ise Çağlar (2012) tarafından geliştirilen Öğrenci Yabancılaşma Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek 20 maddeden ve güçsüzlük ($\alpha = .72$), kuralsızlık ($\alpha = .66$), soyutlanmışlık ($\alpha = .59$) ve anlamsızlık ($\alpha = .64$) olmak üzere 4 alt boyuttan oluşmaktadır. Alt boyutlardaki ölçek maddeleri şöyledir: Güçsüzlük: Bu okuldan edindiğim bilgilerin beni geliştirdiğine inanıyorum. Okuldan öğrendiklerim sayesinde daha etkili kararlar alabiliyorum. Kuralsızlık: Derslere devam etme zorunluluğunu anlamsız buluyorum. Okulda uygulanan disipline ilişkin düzenlemelerin çok katı olduğunu düşünüyorum. Soyutlanmışlık: Bu okulda kime güveneceğimi bilemiyorum. Okulda kendimi çok yalnız hissediyorum. Anlamsızlık: Dersten kalmayacağımı bilsem bu dersler için çaba harcamazdım. Okulu bitirmek adına doğru bulsam da birçok şeyi yapmak zorunda olduğumu hissediyorum. Maddelerden de anlaşıldığı gibi güçsüzlük boyutundaki maddeler olumlu; diğer boyutlardaki maddeler ise olumsuz ifadelerden oluşmaktadır. Güçsüzlük boyutundaki maddeleri olumsuz ifadelerle dönüştürebilmek için tersten puanlanmaktadır, böylece tüm alt boyutların olumsuz ifadelerle dönüşmesi sağlanmıştır. Bu durumda çalışma grubunun ölçekten aldığı yüksek puan yabancılaşmanın yüksek

olduğunu, düşük puan ise yabancılaşmanın düşük olduğunu göstermektedir. İki ölçek de 5'li likert tipinde olup, cevaplar, 1-Hiç katılmıyorum, 5. Tamamen katılıyorum şeklindedir.

Verilerin Analizi

Üniversite öğrencilerinin teknolojiye yönelik tutumlarının (Teknolojiye Yönelik Eğilim-TYE, Teknolojinin Olumsuzluğu-TO, Teknolojinin Katkı ve Önemi-TKÖ, Herkes için Teknoloji-HT) öğrencilerin yabancılaşma (güçsüzlük, kuralsızlık, soyutlanmışlık, anlamsızlık) düzeylerini nasıl yordadığını belirlemek için çoklu doğrusal regresyon analizi (multiple linear regression) yapılmıştır. Ayrıca, regresyon analizi sürecinde collinearity istatistikleri yapılmış, Tolerance değerinin 0,1'in üzerinde, VIF değerinin ise 10'un altında olduğu görülmüştür. Bu değerler Field'e (2009) ve Can'a (2013) göre yordayıcı değişkenler arasında çoklu korelasyon olmadığını göstermektedir. Araştırma verilerinin analizinde IBM SPSS 20 paket programından yararlanılmıştır.

BULGULAR

Öğrencilerin yabancılaşmalarını (güçsüzlük, kuralsızlık, soyutlanmışlık, anlamsızlık) yordadığı düşünülen; Teknolojiye Yönelik Eğilim-TYE, Teknolojinin Olumsuzluğu-TO, Teknolojinin Katkı ve Önemi-TKÖ, Herkes için Teknoloji-HT değişkenlerinin, öğrencilerin yabancılaşmalarını ne şekilde yordadığını ortaya koymak amacıyla yapılan çoklu doğrusal regresyon analizi sonucunda elde edilen bulgular aşağıda tablolar halinde verilmiştir. Bağımsız değişkenler olan Teknolojiye Yönelik Eğilim-TYE, Teknolojinin Olumsuzluğu-TO, Teknolojinin Katkı ve Önemi-TKÖ, Herkes için Teknoloji-HT değişkenlerinin, öğrencilerin güçsüzlük düzeylerini nasıl yordadığına ilişkin regresyon analiz sonucu Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1: Teknolojiye Yönelik Eğilim, Teknolojinin Olumsuzluğu, Teknolojinin Katkı ve Önemi, Herkes İçin Teknoloji Değişkenlerinin, Öğrencilerin Güçsüzlük Düzeylerini Nasıl Yordadığına İlişkin Regresyon Analiz Sonucu

Dependent Variable	Parameter	B	Std. Error	β	t	Sig.	Zero-Partial order
Güçsüzlük	Constant	4,724	,162	-	29,119	,000	
	Teknolojiye Yönelik Eğilim-TYE	-,057	,028	-,066	-2,023	,043	-,178
	Teknolojinin Olumsuzluğu-TO	-,160	,030	-,165	-5,385	,000	-,048
	Teknolojinin Katkı ve Önemi-TKÖ	-,334	,033	-,336	-9,990	,000	-,343
	Herkes için Teknoloji-HT	-,075	,030	-,086	-2,531	,012	-,239
		R=,394	R ² =,155	F ₍₄₋₁₀₀₂₎ =46,012	p=0,00		

Öğrencilerin TYE, TO, TKÖ, HT değişkenlerinin birlikte öğrencilerin güçsüzlük düzeyleri ile anlamlı ilişki (R=,394 R²=,155) içinde oldukları belirlenmiştir (F₍₄₋₁₀₀₂₎=46,012 p=0,00). Söz konusu dört değişken, birlikte, öğrencilerin güçsüzlük puanlarındaki değişimin %0,15'ini açıklamaktadır. Standartlaştırılmış regresyon katsayılarına göre, yordayıcı değişkenlerin güçsüzlük üzerindeki göreceli önem sırası, TKÖ (β =-0,336), TO (β =-0,165), HT (β =-0,086) ve TYE (β =-0,066) dır. Regresyon katsayılarının anlamlılık testleri göz önüne alındığında; yordayıcı değişkenlerinin tamamının TYE (p<0,05), TO (p<0,01), TKÖ (p<0,01) ve HT (p<0,05) güçsüzlük üzerinde anlamlı yordayıcı olduğu görülmektedir. Yordayıcı değişkenlerle güçsüzlük arasındaki ilişkilere bakıldığında TYE ile (r=-0,178), [diğer yordayıcı değişkenlerin etkisi kontrol edildiğinde (r=-0,64)], TO ile (r=-0,048), [diğer yordayıcı değişkenlerin etkisi kontrol edildiğinde (r=-0,168)], TKÖ ile (r=-0,343), [diğer yordayıcı değişkenlerin etkisi kontrol edildiğinde (r=-0,301)], HT ile (r=-0,239), [diğer yordayıcı değişkenlerin etkisi kontrol edildiğinde (r=-0,080)] düzeyinde korelasyon gözlenmektedir. Regresyon analizi sonuçlarına göre güçsüzlüğü yordayan regresyon denklemi şu şekildedir:

$$\text{Güçsüzlük} = b_0 + \text{TYE} * b_1 + \text{TO} * b_2 + \text{TKÖ} * b_3 + \text{HT} * b_4$$

$$\text{Güçsüzlük} = 4.724 + \text{TYE} * -0.066 + \text{TO} * -0.165 + \text{TKÖ} * -0.336 + \text{HT} * -0.086$$

Yukarıdaki regresyon eşitliğine göre güçsüzlük ile TYE, TO, TKÖ ve HT yordayıcıları arasında anlamlı negatif ilişki olduğu söylenebilir. Çünkü yordayıcılara ilişkin tüm katsayılar

negatiftir. Buna göre öğrencilerin TYE, TO, TKÖ ve HT puanları yükseldikçe güçsüzlük puanlarının düşeceği söylenebilir.

Regresyon eşitliğinde yer alan b katsayıları aynı zamanda bize diğer yordayıcılar sabit tutulduğunda her bir yordayıcının bağımlı değişkende oluşturduğu değişimi de vermektedir. Örneğin diğer yordayıcılar sabit tutulduğunda TYE'deki bir standart sapma artış, güçsüzlükte 0,066 standart sapma azalışa sebep olacaktır. Yine diğer yordayıcılar sabit tutulduğunda; TO'daki bir standart sapma artış, güçsüzlükte 0,165 azalışa; TKÖ'deki bir standart sapma artış, güçsüzlükte 0,336 azalışa; HT'deki bir standart sapma artış, güçsüzlükte 0,086 azalışa neden olacaktır. Bağımsız değişkenlerin öğrencilerin kuralsızlık düzeylerini nasıl yordadığına ilişkin regresyon analiz sonucu Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2: *Teknolojiye Yönelik Eğilim, Teknolojinin Olumsuzluğu, Teknolojinin Katkı ve Önemi, Herkes İçin Teknoloji Değişkenlerinin, Öğrencilerin Kuralsızlık Düzeylerini Nasıl Yordadığına İlişkin Regresyon Analiz Sonucu*

Dependent Variable	Parameter	B	Std. Error	β	t	Sig	Zero-order	Partial
Kuralsızlık	Constant	1,609	,189	-	8,520	0.000		
	Teknolojiye Yönelik Eğilim-TYE	,159	,033	,165	4,846	0.000	,119	,151
	Teknolojinin Olumsuzluğu-TO	,288	,035	,268	8,354	0.000	,215	,255
	Teknolojinin Katkı ve Önemi-TKÖ	,104	,039	,094	2,677	0.008	,039	,084
	Herkes için Teknoloji-HT	-,065	,035	-,066	-1,871	0.062	,022	-,059
		R=,282	R ² =.079	F ₍₄₋₁₀₀₂₎ =21,625	p=0,00			

Öğrencilerin TYE, TO, TKÖ, HT değişkenlerinin birlikte öğrencilerin kuralsızlık düzeyleri ile anlamlı ilişki (R=,282 R²=.079) içinde oldukları belirlenmiştir (F₍₄₋₁₀₀₂₎=21,625 p=0,00). Söz konusu dört değişken, birlikte, öğrencilerin kuralsızlık düzeylerindeki değişimin %0.079'unu açıklamaktadır. Standartlaştırılmış regresyon katsayılarına göre, yordayıcı değişkenlerin kuralsızlık üzerindeki göreceli önem sırası, TO (β =0,268), TYE (β =0,165) TKÖ (β =0,094) ve HT (β =-0,066) dır. Regresyon katsayılarının anlamlılık testleri göz önüne alındığında; yordayıcı değişkenlerinden TYE (p<0,01), TO (p<0,01), ve TKÖ (p<0,01) değişkenlerinin kuralsızlık üzerinde anlamlı yordayıcı olduğu görülmektedir. Yordayıcı değişkenlerle kuralsızlık arasındaki ilişkilere bakıldığında TYE ile (r=0,119), [diğer yordayıcı değişkenlerin etkisi kontrol edildiğinde (r=0,151)], TO ile (r=0,215), [diğer yordayıcı değişkenlerin etkisi kontrol edildiğinde (r=0,255)], TKÖ ile (r=0,039), [diğer yordayıcı değişkenlerin etkisi kontrol edildiğinde (r=0,084)], HT ile (r=0,022), [diğer yordayıcı değişkenlerin etkisi kontrol edildiğinde (r=-0,59)] düzeyinde korelasyon gözlenmektedir. Regresyon analizi sonuçlarına göre kuralsızlığı yordayan regresyon denklemi şu şekildedir:

$$\text{Kuralsızlık} = 1.609 + \text{TYE} * 0.165 + \text{TO} * 0.268 + \text{TKÖ} * 0.094$$

Yukarıdaki regresyon eşitliğine göre kuralsızlık ile TYE, TO ve TKÖ yordayıcıları arasında anlamlı pozitif ilişki olduğu söylenebilir. Buna göre; öğrencilerin TYE, TO ve TKÖ puanları yükseldikçe kuralsızlık puanlarının da yükseleceği söylenebilir.

Regresyon eşitliğinde yer alan b katsayıları aynı zamanda diğer yordayıcılar sabit tutulduğunda her bir yordayıcının bağımlı değişkende oluşturduğu değişimi de vermektedir. Diğer yordayıcılar sabit tutulduğunda TYE'deki bir standart sapma artış, kuralsızlıkta 0,165 standart sapma artışa sebep olurken, yine diğer yordayıcılar sabit tutulduğunda; TO'daki bir standart sapma artış, kuralsızlıkta 0,268 artışa; TKÖ'deki bir standart sapma artış, kuralsızlıkta 0,094 artışa neden olacaktır. Bağımsız değişkenlerin öğrencilerin anlamsızlık düzeylerini nasıl yordadığına ilişkin regresyon analiz sonucu Tablo 3'de sunulmuştur.

Tablo 3: *Teknolojiye Yönelik Eğilim, Teknolojinin Olumsuzluğu, Teknolojinin Katkı ve Önemi, Herkes İçin Teknoloji Değişkenlerinin, Öğrencilerin Anlamsızlık Düzeylerini Nasıl Yordadığına İlişkin Regresyon Analiz Sonucu*

Dependent Variable	Parameter	B	Std. Error	β	t	Sig.	Zero-order	Partial
Anlamsızlık Constant		1,732	,180	-	9,602	0.000		
Teknolojiye Yönelik Eğilim- TYE		,077	,031	,085	2,471	0.014	,076	,078
Teknolojinin Olumsuzluğu-TO		,249	,033	,245	7,561	0.000	,198	,232
Teknolojinin Katkı ve Önemi-TKÖ		,110	,037	,105	2,968	0.003	,061	,093
Herkes için Teknoloji-HT		,003	,033	,004	,102	0.919	,065	,003
		$R=,248$	$R^2=.061$	$F_{(4-1002)}=16,407$	$p=0,00$			

Öğrencilerin TYE, TO, TKÖ, HT değişkenlerinin birlikte öğrencilerin anlamsızlık düzeyleri ile anlamlı ilişki ($R=,248$ $R^2=.061$) içinde oldukları belirlenmiştir ($F_{(4-1002)}=16,407$ $p=0,00$). Söz konusu dört değişken, birlikte, öğrencilerin anlamsızlık düzeylerindeki değişimin %0.061'ini açıklamaktadır. Standartlaştırılmış regresyon katsayılarına göre, yordayıcı değişkenlerin anlamsızlık üzerindeki görece önem sırası, TO ($\beta=0,245$), TKÖ ($\beta=0,105$), TYE ($\beta=0,085$) ve HT ($\beta=0,004$) dir. Regresyon katsayılarının anlamlılık testleri göz önüne alındığında; yordayıcı değişkenlerden sadece TYE ($p<0,05$), TO ($p<0,01$), ve TKÖ ($p<0,01$) değişkenlerinin anlamsızlık üzerinde anlamlı yordayıcı olduğu görülmektedir. Yordayıcı değişkenlerle anlamsızlık arasındaki ilişkilere bakıldığında TYE ile ($r=0,076$), [diğer yordayıcı değişkenlerin etkisi kontrol edildiğinde ($r=0,078$)], TO ile ($r=0,198$), [diğer yordayıcı değişkenlerin etkisi kontrol edildiğinde ($r=0,232$)], TKÖ ile ($r=0,061$), [diğer yordayıcı değişkenlerin etkisi kontrol edildiğinde ($r=0,093$)], HT ile ($r=0,065$), [diğer yordayıcı değişkenlerin etkisi kontrol edildiğinde ($r=0,003$)] düzeyinde korelasyon gözlenmektedir. Regresyon analizi sonuçlarına göre anlamsızlığı yordayan regresyon denklemi şu şekildedir:

$$\text{Anlamsızlık} = 1.732 + \text{TYE} * 0.085 + \text{TO} * 0.245 + \text{TKÖ} * 0.105$$

Yukarıdaki regresyon eşitliğine göre anlamsızlık ile TYE, TO ve TKÖ yordayıcıları arasında anlamlı pozitif ilişki olduğu söylenebilir. Buna göre; öğrencilerin TYE, TO ve TKÖ puanları yükseldikçe anlamsızlık puanlarının da yükseleceği ifade edilebilir.

Regresyon eşitliğinde yer alan b katsayıları aynı zamanda diğer yordayıcılar sabit tutulduğunda her bir yordayıcının bağımlı değişkende oluşturduğu değişimi de vermektedir. Diğer yordayıcılar sabit tutulduğunda TYE'deki bir standart sapma artış, anlamsızlıkta 0,085 standart sapma artışa sebep olurken, yine diğer yordayıcılar sabit tutulduğunda; TO'daki bir standart sapma artış, anlamsızlıkta 0,245 artışa; TKÖ'deki bir standart sapma artış, anlamsızlıkta 0,105 artışa neden olacaktır. Bağımsız değişkenlerin öğrencilerin soyutlanmışlık düzeylerini nasıl yordadığına ilişkin regresyon analiz sonucu Tablo 4'de sunulmuştur.

Tablo 4: *Teknolojiye Yönelik Eğilim, Teknolojinin Olumsuzluğu, Teknolojinin Katkı ve Önemi, Herkes İçin Teknoloji Değişkenlerinin, Öğrencilerin Soyutlanmışlık Düzeylerini Nasıl Yordadığına İlişkin Regresyon Analiz Sonucu*

Dependent Variable	Parameter	B	Std. Error	β	t	Sig.	Zero-order	Partial
Soyutlanmışlık Constant		2,081	,170	-	12,251	0.000		
Teknolojiye Yönelik Eğilim-TYE		,051	,029	,060	1,733	0.083	,040	,055
Teknolojinin Olumsuzluğu-TO		,218	,031	,227	7,028	0.000	,226	,217
Teknolojinin Katkı ve Önemi-TKÖ		-,053	,035	-,053	-1,509	0.132	-,065	-,048
Herkes için Teknoloji-HT		-,078	,031	,090	2,513	0.012	,076	,079
		$R=,253$	$R^2=.064$	$F_{(4-1002)}=17,115$	$p=0,00$			

Öğrencilerin TYE, TO, TKÖ, HT değişkenlerinin birlikte öğrencilerin soyutlanma düzeyleri ile anlamlı ilişki ($R=,253$ $R^2=.064$) içinde oldukları belirlenmiştir ($F_{(4-1002)}=17,115$ $p=0,00$). Söz konusu dört değişken, birlikte, öğrencilerin soyutlanma düzeylerindeki değişimin %0.064'ünü açıklamaktadır. Standartlaştırılmış regresyon katsayılarına göre, yordayıcı değişkenlerin soyutlanma üzerindeki görece önem sırası, TO ($\beta=0,227$), HT ($\beta=0,090$), TYE

($\beta=0,060$) ve TKÖ ($\beta=-0,053$) dir. Regresyon katsayılarının anlamlılık testleri göz önüne alındığında; yordayıcı değişkenlerden sadece TO ($p<0,01$) ve HT ($p<0,05$) değişkenlerinin soyutlanma üzerinde anlamlı yordayıcı olduğu görülmektedir. Yordayıcı değişkenlerle soyutlanma arasındaki ilişkilere bakıldığında TYE ile ($r=0,040$), [diğer yordayıcı değişkenlerin etkisi kontrol edildiğinde ($r=0,055$)], TO ile ($r=0,226$), [diğer yordayıcı değişkenlerin etkisi kontrol edildiğinde ($r=0,217$)], TKÖ ile ($r=-0,065$), [diğer yordayıcı değişkenlerin etkisi kontrol edildiğinde ($r=-0,048$)], HT ile ($r=0,076$), [diğer yordayıcı değişkenlerin etkisi kontrol edildiğinde ($r=0,079$)] düzeyinde korelasyon gözlenmektedir. Regresyon analizi sonuçlarına göre soyutlanmayı yordayan regresyon denklemi şu şekildedir:

$$\text{Soyutlanma}=2.081+\text{TO}*0.227+\text{HT}*0.090$$

Yukarıdaki regresyon eşitliğine göre Soyutlanma ile TO ve HT yordayıcıları arasında anlamlı pozitif ilişki olduğu söylenebilir. Buna göre; öğrencilerin TO ve HT puanları yükseldikçe soyutlanma puanlarının da yükseleceği ifade edilebilir.

Regresyon eşitliğinde yer alan b katsayıları aynı zamanda diğer yordayıcılar sabit tutulduğunda her bir yordayıcının bağımlı değişkende oluşturduğu değişimi de vermektedir. Diğer yordayıcılar sabit tutulduğunda TO'daki bir standart sapma artış, soyutlanmada 0,227 artışa ve HT'deki bir standart sapma artış, soyutlanmada 0,090 artışa neden olacaktır.

TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİ

Araştırma sonucunda, Öğrencilerin Teknolojiye Yönelik Eğilim TYE, Teknolojinin Olumsuzluğu-TO, Teknolojinin Katkı ve Önemi-TKÖ, Herkes için Teknoloji-HT boyutlarından aldığı puanların öğrencilerin güçsüzlük algısını yordadığı, bu değişkenler arasında negatif ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. Güçsüzlük üzerinde en fazla yordama gücü olan bağımsız değişkenin TKÖ olduğu, diğerlerinin sırayla TO, HT ve TYE olduğu görülmüştür. Buna göre öğrencilerin TYE, TO, TKÖ ve HT puanları yükseldikçe güçsüzlük puanlarının düşeceği beklenmektedir. Diğer bir ifadeyle TYE, TKÖ ve HT boyutlarında teknolojiye yönelik tutumları olumlu hale geldikçe ve TO boyutunda teknolojiye yönelik tutumları olumsuz hale geldikçe yabancılaşmanın güçsüzlük boyutundaki puanlarının azalacağı söylenebilir.

Bu bağıntı bizi öğrencilerin kendilerini teknolojiyle bağdaşık durumda gördükleri veya öyle tuttukları oranda "güçlü" hissettikleri sonucuna götürmektedir. Gerçek yaşamın sosyalleşme sürecindeki yeterlilik ölçütleri ve avantaj sağlama durumlarındaki belirsizlikler ve riskler öğrencileri başta bilgisayar ve internet olmak üzere gelişmiş teknolojilerin yetkinlik gerektiren alanlarında tanımlamaya yöneltmiştir. Gerçek dünyanın konvansiyonel çalışma sahaları, uzun yıllar konforsuz ortamlarda ve iyi eğitim almamış kişilerin gözetiminde bir meslek edinmeyi gerektirmektedir. Buna karşın teknolojinin sofistike dünyası daha az riski olan ve tamamen zihinsel becerilerin ortaya konmasıyla kişinin kendini özgür biçimde eğitebileceği bir alan olarak görünmektedir. Dolayısıyla genç birey teknolojinin başat olduğu ortamlarda kendini daha güçlü hissetmektedir. Bu aslında işsizliğin her geçen gün yükseldiği, iş arzının ağırlıklı olarak emek yoğun sahalarda var olduğu, adaletli iş bulma sürecine olan güvensizliğin hakim olduğu dünyadan bir kaçış ve kendini teknoloji başat bir alanda yeniden tanımlama eğilimi olarak görülebilir.

Ayrıca araştırma sonucunda, öğrencilerin TYE, TO ve TKÖ boyutlarından aldığı puanların öğrencilerin kuralsızlık algısını yordadığı, TYE, TO ve TKÖ yordayıcı değişkenleri ile kuralsızlık algısı arasında pozitif ilişki olduğu belirlenmiştir. Kuralsızlık üzerinde en fazla yordama gücü olan bağımsız değişkenin TO olduğu, diğerlerinin sırayla TYE ve TKÖ olduğu söylenebilir. Buna göre; öğrencilerin TYE, TO ve TKÖ puanları yükseldikçe kuralsızlık puanlarının da yükseleceği belirlenmiştir. Diğer bir ifadeyle öğrencilerin TYE ve TKÖ boyutlarındaki teknolojiye yönelik tutumları olumlu hale geldikçe ve TO boyutunda teknolojiye yönelik tutumları olumsuz hale geldikçe yabancılaşmanın kuralsızlık boyutundaki puanlarının artacağı beklenmektedir.

Sosyal kurallara uyma davranışı sosyal beklentilerin sistem tarafından karşılanmasıyla doğru orantılıdır. Toplumun insanın öncelikle temel, daha sonra psiko-sosyal ihtiyaçlarını karşılayabildiği oranda kural koyması ve bunlara uyulmasını beklemesi mümkündür. Kişinin ailenin konforlu ortamından çıkarak toplumun genel yapısıyla yüz yüze gelmeye başladığı

ergenlikten itibaren oluşan toplum algısı kurallara uyma eğilimini belirler. Yukarıda da belirtildiği gibi meslek edinme ve iş bulma gencin temel beklentileri arasında önde gelmektedir. Öğrencilerin öğrenim süreçleri meslek edinme ve iş bulma amacıyla girdikleri ve birçok zorluğa bu uğurda katlandıkları bir süreçtir. Dolayısıyla öğrencilerin kendilerini bir beceri ve yeterlilik skalasında tanımlama çabaları sosyal yapıya yaklaşım biçimlerini belirleyicidir. İşsizlik, adalet algısındaki kuşku, kendilerine uygun gördükleri iş sahalarına ulaşamama öğrenci gençleri teknolojik sahada özellikle sanal ortamda kendilerini tanımlamaya yöneltmiştir. Teknolojinin dünyasında kendilerini güçlü hissettikleri oranda özgür de hissetmektedirler. Beklentileri olan yetkinliklerinin takdir edildiği ortam gerçek sosyal ortama göre daha az riskli, daha çok toleranslı, daha az yorucu ve daha çok imkanlarla doludur. Teknolojik olanın kolaylık ve avantaj sağladığı dünyada gerçek sosyal yapıya karşı antipati geliştiren öğrenci genç, toplumun kurallarına karşı uyumsuzluk gösterme eğiliminde olmakta bu da gençler arasındaki yabancılaşmanın kuralsızlık boyutunun ortaya çıkmasına yol açabilmektedir.

Araştırma sonucunda, öğrencilerin TYE, TO ve TKÖ yordayıcılarına ilişkin puanlarının öğrencilerin anlamsızlık puanını yordadığı, TYE, TO ve TKÖ yordayıcı değişkenleri ile anlamsızlık arasında anlamlı pozitif ilişki olduğu görülmüştür. Anlamsızlık üzerinde en fazla yordama gücü olan bağımsız değişkenin TO olduğu, diğerlerinin sırayla TKÖ ve TYE olduğu gözlenmiştir. Buna göre; öğrencilerin TYE, TO ve TKÖ puanları yükseldikçe anlamsızlık puanlarının da yükseleceği ifade edilebilir. Diğer bir ifadeyle öğrencilerin TYE ve TKÖ boyutlarında teknolojiye yönelik tutumları olumlu hale geldikçe ve TO boyutunda teknolojiye yönelik tutumları olumsuz hale geldikçe yabancılaşmanın anlamsızlık boyutundaki puanlarının artacağı beklenmektedir.

Anlamlı sosyalliği temelde anlamlandırma biçimlerinde görüş birliğinin sağlanması ve ortaklaşmış anlamların paylaşımını ifade eder. Ortaklaşmış anlamlar dış dünyaya nesnel ve eylemsel boyutta ortak bir bakışın ürünüdür. Böyle bir bakışın önceleyicileri ise ilgiler, temaslar ve içselleştirmelerdir. Başka bir deyişle duygusal yönsemelerdir.

Gerçek dünya tüm yönleriyle toplumu da kuşatır bir biçimde yüzyıllarca varlığını sürdürmüş, bütün sosyal gelişmeler bu paradigma içinde ortaya çıkmıştır. Teknoloji ise bu büyük anlam kovalitesinin şemsiyesi altında işlevsel olarak yerini almıştır. Oysa 20. Yüzyılın son çeyreğinden itibaren gelişmeye başlayan ve toplumları kuşatan “teknosfer” insanı ve dışındakileri anlamlandırmada yeni postülatlar kurmuş ve yeni bir anlamlandırma paradigması geliştirmiştir. 21. Yüzyılın yeni kuşakları bebeklikten itibaren teknoloji başat bir ortamda büyümekte, çocukluk, adolesan ve ergenlik dönemlerini böyle bir ortamda ve özellikle bilgisayar teknolojisinin inşa ettiği sanal dünyada geçirmektedir. Ev, sokak, arkadaşlık, grup, oyun, bilgi, mekan, otorite, fayda, zaman, duygu, mantık gibi olguları zamanlarının çoğunu geçirdikleri bu sanal ortamlarda tanımakta ve anlamlandırmaktadırlar. Bu kuşaklar için anlamsız gelen şeylerin çoğu teknoloji dışında kalan “konvansiyonel dünya” daki unsurlar ve ilişkiler olmaya başlamıştır. Bu sebeple öğrenci gençler arasında teknolojinin yararına olan inanç ve teknoloji kullanma eğilimi arttıkça yabancılaşmanın anlamsızlık boyutu kendini belirgin biçimde göstermeye başlamıştır.

Araştırmada; TO ve HT yordayıcılarına ilişkin puanların soyutlanma puanını yordadığı, TO ve HT değişkenleri ile soyutlanma arasında anlamlı pozitif ilişki olduğu belirlenmiştir. Soyutlanma üzerinde en fazla yordama gücü olan bağımsız değişken TO iken diğeri ise HT dir. Buna göre; öğrencilerin TO ve HT puanları yükseldikçe soyutlanma puanlarının da yükseleceği söylenebilir. Diğer bir ifadeyle öğrencilerin HT boyutundaki teknolojiye yönelik tutumları olumlu hale geldikçe ve TO boyutunda teknolojiye yönelik tutumları olumsuz hale geldikçe yabancılaşmanın soyutlanma boyutundaki puanlarının artacağı beklenmektedir.

Teknoloji 19. yüzyılın sonlarından itibaren metal ve petrol türevi malzemelere dayalı biçimde doğa kaynaklı çeşitli mühendislik dönüştürmelerin ürünü olarak gerçek dünyaya bağlı biçimde yerini almıştır. Bu tarz teknoloji öncelikle Marksist yabancılaşma kuramının bir yorumu olarak çalışanın yaptığı işe ve ürüne yabancılaşmasına paralel olarak kentsel ilişki biçimleri de beraberinde gelişmiş, yabancılaşma sosyal paylaşımları da etkilemiştir. Bu noktada gelişmelerin ortak paydası kişilerin insan grubundan (akraba, komşu vb.), sosyal mekândan (mahalle, ortak sosyal alanları vb.) ve sosyal paylaşımlardan (akrabalık, komşuluk vb.) soyutlanmasıdır (Axelos, 1976).

Her türden maddi ve manevi iktidarı temin etme yeteneğine sahip olan teknoloji, bir yönüyle toplumun sosyo-kültürel, ahlaki ve zihni kuruluşuna katkı sağlarken, bir başka açıdan tüm toplumları etkileme gücüne sahip teknoloji, zihinleri kendine bağlı ve edilgen konuma sokacak biçimde kullanılmaktadır. Teknolojinin bu biçimde kullanımı toplumların gerçekliğe ve ontolojik insan olgusuna yabancılaşmasına yol açan bir teknoferin etkisinde dönüşmektedir (Yeniçeri, 1999).

Yukarıda sözünü ettiğimiz “teknoferin” çatısı tamamlandığında ise soyutlanma ilişkilerin en yakın olduğu aile ve arkadaşlığı da kapsayacak hale gelmiş hatta onu da aşarak gerçeklikten soyutlanma noktasına gelmiştir. Günümüzde çocuk ve gençlik arası yaş dönemlerindeki bu soyutlanmayı en belirgin biçimde yaşamaktadır. Bilgisayar teknolojisi ve tamamlayıcı çevresel ürünlerin gençlerin dünyasının ayrılmaz parçası haline geldiği günümüzde tüm bu ürünler birer soyutlayıcı işlevi görmektedir. Sürekli kulaklık takarak gerçek ortamların seslerinde soyutlanan gençler, aynı masada cep telefonları sayesinde arkadaşlarından soyutlanmaktadır. Aynı evde aile bireyleri ayrı ekranların başında birbirlerinden soyutlanmaktadır. Gününün giderek artan saatlerini sanal ortamda geçirmeyi bir alışkanlık haline getiren gençler gerçek dünya ve onun gereklerinden soyutlanmaktadır. Sürekli yazılı sohbet ortamının kısaltılmış kelimeleri ve ikonları aracılığıyla iletişim kuran gençler ana dillerinden soyutlanmaktadır. Genç kendini sorunlu ve sert olarak gördüğü dünyadan soyutladıkça gerçekliğe ve onun birikimine yabancılaşmaktadır.

KAYNAKÇA

- Atabek, Ü. (2001). *İletişim ve Teknoloji*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Axelos, K. (1976). *Alienation, Praxis, and Techne in the Thought of Karl Marx*. London: University of Texas Press.
- Bagrit, L. (1972). *Otomatikleşme Çağı* (A. Usluata, Çev.). İstanbul: İstanbul Reklam Yayınları.
- Beck, U. (1992). *Risk Society: Towards a New Modernity*. California: Sage Publications.
- Berardi, F. (2009). *The Soul at Work, from Alienation to Autonomy*. Los Angeles: Semiotex Publish.
- Can, A. (2013). *SPSS ile Bilimsel Araştırma Sürecinde Nicel Veri Analizi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Cevizci, A. (1999). Paradigma felsefe sözlüğü (3. Baskı). İstanbul: Paradigma Yayınları,
- Coşturoğlu, M. (1999). *Sosyal Şizofreni ve Yaratıcı Düşünce Üzerindeki Baskısı*. Ankara: Gül Dikeni Yayınları.
- Çağlar, Ç. (2012). Öğrenci Yabancılaşma Ölçeğinin (ÖYÖ) Geliştirilmesi - Development of the Student Alienation Scale (SAS). *Eğitim ve Bilim*, 37(166), 195-205.
- Çelik, S. (2001). Yabancılaşmadan Ötekileşmeye: Kültürel bir Hegemonyanın Kuruluş Biçimleri. *Praksis*, (4), 144-184.
- Demirer, T. ve Özbudun, S. (1998). *Yabancılaşma ve...* Ankara: Öteki Yayınevi.
- Dickson, D. (1974). *Alternatif Teknoloji: Teknik Değişmenin Politik Boyutları* (N. Erdoğan, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Ellul, J. (2003). *Teknoloji Toplumu* (M. Ceylan, Çev.). İstanbul: Bakış Yayınları.
- Ergil, D. (1978). Yabancılaşma Kuramına İlk Katkılar. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 33 (3), 93-108.
- Feuer, L. (1962). What is Alienation? The Career of a Concept. *New Politics*, 1, 116-134.
- Field, A. (2009). *Discovering Statistics Using SPSS* (Third Edition). California: Sage.
- Fromm, E. (2006). *Sağlıklı Toplum* (Y. Sağlam ve Z. Tanrısever, Çev.). İstanbul: Payel Yayınları.
- Gardell, B. (1976). Technology, Alienation and Mental Health. Summary of a Social Psychological Study of Technology and the Worker. *Acta Sociologica*, 19(1), 83-93.
- Göka, E. (1990). Baudrillard'da Yabancılaşma ve Cinsel Kimlik. *Türkiye Günlüğü Dergisi*, 10(2), s. 94-96.
- Horkheimer, M. (2002). *Akıl Tutulması* (O. Koçak, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Hull, F. M., Friedman, N. S. ve Rogers, T. F. (1982). The Effect of Technology on Alienation from Work: Testing Blauner's Inverted - Curve Hypothesis for 110 Industrial Organizations and 245 Retrained Printers. *Work and Occupations*, 9(1), 31-57.
- Kanungo, R. N. (1982). *Work Alienation: An Integrative Approach*. New York: Praeger Publication.
- Karagülle, A. E. ve Çaycı, B. (2014). Ağ Toplumunda Sosyalleşme ve Yabancılaşma. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication*, 4(1), 1-9.
- Keniston, K. (1972). *The Varieties of Alienation: An Attempt at Definition, Alienation and The Social System*. New York: John Wiley and Sons Inc.
- Kierkegaard, S. (1985). *Faith and The Subjective Individual: The Meaning of Existence, from Rationalism to Existentialism*. London: University Press of America.

- Marcuse, H. (1990). *Tek-Boyutlu İnsan* (A. Yardımlı, Çev.). İstanbul: İdea Yayınları.
- Marx, K. (1976). *1844 El Yazmaları: Ekonomi, Politik ve Felsefe* (K. Somer, Çev.). İstanbul: Sol Yayınları.
- Mercan, N. (2010). Dijital Dünyada Zaman, Mekan, İnsan İlişkileri ve Yabancılaşma. *Silahlı Kuvvetler Dergisi*, 403, 100-111.
- Nisbet, R. (1971). The Impact of Technology on Ethical Decision-Making. Jack D Douglas (Eds.). *In The Technological Threat* (pp. 39-55). Eglewood Cliffs, New Jersey: Prentice-hall.
- Rey, P. J. (2012). Alienation, Exploitation, and Social Media. *American Behavioral Scientist*, 56(4), 399-420.
- Schmallager, F. (2002). *Criminal Justice: A Brief Introduction*. United States: Prentice Hall.
- Seeman, M. (1959). On Meaning of Alienation. *American Sociological Review*, 24, 783-791.
- Simmel, G. (2013). *Modern Kültürde Çatışma* (E. Gen, T. Bora, N. Kalaycı, Çev.). Ankara: İletişim Yayınları
- Slater, P. (1988). *Frankfurt Okulu* (A. Özden, Çev.). İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Todd, E. (1987). *The Causes of Progress: Culture, Authority and Change*. New York: Basil Blackwell Inc.
- Weber, M. (2012). *Ekonomi ve Toplum* (L. Boyacı, Çev.). İstanbul: Yarın Yayınları.
- Yeniçeri, Ö. (1999). *Yozlaşma ve Yabancılaşmaya Karşı İtirazlar*. Niğde: Özlem Yayınları.
- Yeşiltaş, E. (2008). II. Dünya Savaşı Sonrasında Dünya'da Bilim, Teknoloji ve Sosyal Değişme. Bahri Ata (Ed.). *Bilim Teknoloji ve Sosyal Değişme İçinde* (ss. 305-342). Ankara: Pegem Yayınları.
- Yurdugül, H. ve Aşkar, P. (2008). Öğrencilerin Teknolojiye Yönelik Tutum Ölçeği Faktör Yapılarının İncelenmesi: Türkiye Örneği. *İlköğretim Online*, 7(2), 288-309.